

Vergaderjaar 1984–1985

18 895

Verslag van de vaste commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten omtrent haar werkzaamheden

Nr. 1

VERSLAG

Vastgesteld 6 maart 1985

De vaste commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten heeft de eer, van haar werkzaamheden in de periode van 25 augustus 1981 tot 6 maart 1985 verslag uit te brengen.

1. Samenstelling van de commissie

Bij de aanvang van het parlementaire jaar 1981–1982 werden in de commissie benoemd de leden Meijer (voorzitter), Rietkerk, Brinkhorst en Lubbers. Het lid Rietkerk werd 25 augustus 1981 vervangen door het lid Wiegel, dat 20 april 1982 vervangen werd door het lid Nijpels. Op 16 september 1982 nam het lid Den Uyl het voorzitterschap van de commissie weer op zich, de plaats innemend van het lid Meijer.

Medio november 1982, kort na het optreden van het kabinet-Lubbers, kreeg de commissie haar huidige samenstelling: Den Uyl (voorzitter), Engwirda, Nijpels en B. de Vries.

2. Beknopt overzicht van de in de verslagperiode verrichte werkzaamheden

Op 3 december 1981 heeft de commissie met de Minister van Binnenlandse Zaken overleg gevoerd over veronderstelde bemoeienis van de Binnenlandse Veiligheidsdienst met de Nederlandse vredesbeweging.

Op 4 maart 1982 sprak de commissie met de Minister van Binnenlandse Zaken over de bemoeienis van de Binnenlandse Veiligheidsdienst met de Communistische Partij van Nederland, zulks naar aanleiding van uitlatingen van het Hoofd van de BVD in een televisie-uitzending.

Op 25 maart ontving de Minister van Binnenlandse Zaken de vaste commissie in het gebouw van de Binnenlandse Veiligheidsdienst voor een algemene gedachtenwisseling over taak en werkwijze van deze dienst. Bij deze gelegenheid heeft de minister de commissie onder meer ingelicht over het aantal en aard van de bijzondere lasten, aan het Hoofd van de BVD gegeven tot het afluisteren van gesprekken in het belang van de veiligheid van de staat.

Op 22 april 1982 werd met de Minister van Binnenlandse Zaken gesproken over een door de commissie in behandeling genomen individuele klacht. Tevens werd bij die gelegenheid het gesprek over bemoeienis van de BVD met de C.P.N. voortgezet.

Op 29 juni 1982 ontving de commissie een klaagster die daarom had gevraagd.

Op 10 augustus 1982 ontving de commissie de voorzitters van drie centrales van overheidspersoneel (CMHA, ACOP en CCOO) voor een gesprek op verzoek van deze centrales over personeelsproblemen bij de Inlichtingendienst Buitenland.

Op 24 augustus 1982 voerde de commissie met de nieuw opgetreden Minister van Binnenlandse Zaken, Rood, opnieuw overleg over bemoeienis van de BVD met de C.P.N.

Op 21 maart 1983 hebben de nieuw opgetreden leden van de commissie zich tijdens een bezoek aan de Binnenlandse Veiligheidsdienst nader georiënteerd omtrent taak en werkwijze van deze dienst.

Op 15 juni 1983 heeft de commissie met de Minister van Binnenlandse Zaken overleg gevoerd over de activiteiten van de BVD jegens Surinaamse groeperingen in Nederland na en in verband met de staatsgreep van 25 februari 1980 in Suriname.

Op 15 en 24 augustus 1983 heeft de commissie met de Minister van Defensie en de Minister van Buitenlandse Zaken overleg gevoerd over een in te stellen onderzoek naar eventuele betrokkenheid van de Nederlandse militaire missie in Suriname bij de staatsgreep van 25 februari 1980. Omtrent dit overleg heeft de commissie afzonderlijk verslag uitgebracht bij kamerstuk 18 031, nr. 1.

Op 27 september 1983 heeft de commissie met de Minister-President overleg gevoerd over taak en werkwijze van de Inlichtingendienst Buitenland alsmede over zich bij die dienst voorgedaan hebbende personeelsproblemen.

Op 3 mei 1984 heeft de commissie met de Minister van Binnenlandse Zaken gesproken over contacten van de BVD met een infiltrant onder activisten bij de vliegbasis Woensdrecht (zie daarvoor kamerstuk 18 352).

Op 13 november 1984 heeft de commissie over hetzelfde onderwerp opnieuw overleg gevoerd met de Minister van Binnenlandse Zaken. Inmiddels had op 16 mei 1984 een interpellatie, aangevraagd door het lid Lankhorst over dit onderwerp, plaatsgevonden (zie Handelingen 1983-1984, blz. 4704 e.v.)

Op 21 februari 1985 heeft de commissie met de Ministers van Binnenlandse Zaken en van Defensie gesproken over de bemoeienis van het Contra Inlichtingen Detachement van de Koninklijke Landmacht met de vredesbeweging.

Tijdens dit overleg werd met de Minister van Binnenlandse Zaken voorts gesproken over de behandeling van de post van een huurster van een postbus te Utrecht door de PTT zulks naar aanleiding van daarover op 7 februari 1985 ingezonden vragen van het lid Kosto. Tot slot werd in hetzelfde overleg met de minister van gedachten gewisseld over activiteiten van de BVD in verband met de opleving van het terrorisme in Europa.

3. Bemoeyenis met vredesbeweging

De commissie heeft op 3 december 1981 met de Minister van Binnenlandse Zaken, Van Thijn, gesproken over berichten als zou de Binnenlandse Veiligheidsdienst zijn activiteiten mede richten op de Nederlandse vredesbeweging. In de plenaire vergadering van de Kamer was deze aangelegenheid al eerder aan de orde geweest, op 29 september 1981 bij een interpellatie-Wagenaar, en op 1 en 2 december 1981 bij de behandeling van het begrotingshoofdstuk Binnenlandse Zaken voor 1982.

De minister zette in de commissie nader uiteen het standpunt van de regering dat de Nederlandse vredesbeweging geen object van onderzoek door de BVD is en kan zijn, maar dat het wel tot de taken van deze dienst behoort onderzoek te doen naar activiteiten van vertegenwoordigers van Oosteuropese landen, in het bijzonder van Oosteuropese landen, in het bijzonder van Oosteuropese inlichtendienst, ook als die activiteiten gericht zijn op de kernwapendiscussie in Nederland. Het onderscheid tussen het een en het ander luistert nauw, aldus de bewindsman, maar is zeer reëel.

Omtrent heimelijke pogingen van Oosteuropese landen tot beïnvloeding van de kernwapendiscussie in Nederland heeft de BVD aan de regering gerapporteerd. Een van februari 1981 daterend rapport hierover, getiteld: «Een verholde factor in de kernwapendiscussie», is door de ambtsvoorganger van Minister Van Thijn, de heer Wiegel, ter vertrouwelijke kennisneming toegezonden aan de leden van de vaste commissie in haar toenmalige samenstelling.

De commissie sprak in haar vergadering van 3 december 1981 met de minister ook over een brief die zij ontvangen had van een stafmedewerkster van de Werkgroep Oost-Europa Projecten, welke werkgroep bij de vredesbeweging was betrokken, waarin deze medewerkster opheldering vroeg over persberichten (De Telegraaf van 8 oktober 1981) als zou zij bij de BVD te boek staan als iemand die geregelde contacten onderhoudt met de inlichtingendienst van de DDR. Dit gegeven zou afkomstig zijn, aldus genoemd persbericht, van de gemeentepolitie te Utrecht.

De minister deelde de commissie mede, dat bij de BVD geen voor bedoelde medewerkster belastend feitenmateriaal berust.

De commissie heeft in de door de minister verstrekte inlichtingen geen aanleiding tot verdere stappen gevonden. Adressante heeft zij schriftelijk van haar bevindingen in kennis gesteld.

Op 21 februari 1985 voerde de commissie overleg met de Ministers van Binnenlandse Zaken en van Defensie over de bemoeyenis van het Contra Inlichtingen Detachement van de Koninklijke Landmacht met de vredesbeweging. Dit overleg vond plaats mede naar aanleiding van een brief van de voorzitter van de P.P.R.-fractie aan de commissie, haar toegezonden op 29 november 1984 alsmede naar aanleiding van over dit onderwerp gestelde schriftelijke vragen van de leden Van Es en Van der Spek. Bij brief van 28 februari 1985 deelde de commissie mevrouw Beckers de uitkomsten van het op 21 februari gevoerde overleg mede. Zowel de brief van mevrouw Beckers aan de commissie als het antwoord van de commissie aan mevrouw Beckers zond de commissie in afschrift toe aan de Voorzitter van de Kamer (zie kamerstuk 18887).

4. Bemoeyenis van de BVD met de C.P.N.

Zowel met Minister Van Thijn als met diens opvolger als Minister van Binnenlandse Zaken, de heer Rood, heeft de commissie in 1982 overleg gevoerd over de bemoeyenis van de Binnenlandse Veiligheidsdienst met de Communistische Partij van Nederland. Aanleiding tot dit overleg was een televisie-interview met het Hoofd van de Binnenlandse Veiligheidsdienst.

Schriftelijke vragen van het lid Roethof over dit interview had Minister Van Thijn beantwoord op 11 januari 1982 (Aanhangsel 1981–1982, nr. 486).

Het na overleg met de commissie door de regering ingenomen standpunt hield ten principale in, dat gelet op de ontwikkelingen die zich sinds de vijftiger jaren in de C.P.N. hebben voltrokken er geen reden meer is deze partij als zodanig nog object van belangstelling van de BVD te doen zijn. De partij is derhalve in opdracht van de Minister van Binnenlandse Zaken afgevoerd van de lijst van organisaties waaromtrent de BVD in het kader van zijn taakstelling gegevens inwint.

De commissie heeft kennis genomen van het standpunt van de regering dat met betrekking tot de C.P.N. geen ander beleid wordt gevoerd dan met betrekking tot elke andere partij, die feitelijk functioneert binnen het parlementair-democratisch kader. Dit doet overigens niet af aan de algemene opdracht van de BVD, vervat in het Koninklijk Besluit van 5 augustus 1972, waakzaamheid te betrachten wanneer het gaat om de bescherming van de staatsveiligheid en de parlementaire democratie. In verband daarmee kan in beginsel elke Nederlander, en dus ook een lid van de C.P.N., voorwerp van belangstelling van de BVD zijn.

5. Inlichtingendienst Buitenland

Op 10 augustus 1982 heeft de vaste commissie op hun verzoek ontvangen de voorzitters van drie centrales van overheidspersoneel (CMHA, ACOP en CCOO) teneinde hen te horen over personeelsproblemen bij de onder de minister-president ressorterende Inlichtingendienst Buitenland (IDB).

De centralevoorzitters betoogden dat zij zich vanwege het bijzonder karakter van de IDB persoonlijk met de personeelsproblemen binnen deze dienst hadden beziggehouden. Deze problemen zouden in hoofdzaak zijn terug te voeren op spanningen tussen enerzijds de medewerkers afkomstig uit de militaire sfeer, in het bijzonder uit de Koninklijke Marine, die domineren in de leiding van de dienst, en anderzijds de medewerkers uit de civiele sfeer. Het functioneren van de dienst zou door deze spanningen worden geschaad en bovendien tot ernstige onlustgevoelens bij veel medewerkers hebben geleid, in een aantal gevallen zelfs tot ontslag.

De commissie wijst erop dat zij reeds eerder met problemen in de personele sfeer bij de IDB geconfronteerd is geweest (zie het verslag van 7 juni 1977, kamerstuk 14 515, nr. 1, blz. 12). De regering meende destijds, voor de moeilijkheden die zich voordeden een bevredigende oplossing te hebben gevonden.

Het onderhoud met de voorzitters van de drie centrales is voor de commissie aanleiding geweest de minister-president uit te nodigen voor een overleg over taak en werkwijze van de IDB. Dit overleg – enige malen uitgesteld, mede als gevolg van een kabinetswisseling – had plaats op 27 september 1983.

De minister-president – voorzitter van de vaste commissie toen deze de voorzitters van de centrales van overheidspersoneel ontving – deelde de commissie mede dat de acute personeelsproblemen binnen de IDB tot een bevredigende oplossing waren gebracht. Hij had daarover nog tot tweemaal toe een gesprek met de centralevoorzitters gehad. Gezegd kon nu worden, dat de controversen waarvoor deze voorzitters indertijd de aandacht van de vaste commissie hadden gevraagd, tot het verleden behoorden. De leiding van de IDB is uit op een goed gestructureerd overleg over personeelsaangelegenheden, en in samenhang daarmee naar een goede relatie met de dienstcommissie-nieuwe stijl.

Een probleem van structurele aard, waarover de commissie eind 1976 al met de regering heeft gesproken, doet zich nog steeds enigermate voelen. Het betreft de beperkte taakomschrijving voor de IDB, neergelegd in het KB van 1972, dat de dienst uitsluitend het inwinnen opdraagt van gegevens die voor de regering van belang kunnen zijn, en niet mede het analyseren en beoordelen van die gegevens op hun mogelijke betekenis voor het

beleid. Het KB legt het accent op het *verwerven* van gegevens, niet op het *verwerken* daarvan, terwijl juist naar dit laatste de ambitie van een aantal medewerkers van de dienst uitgaat.

In haar overleg met de minister-president is de commissie gebleken, dat het streven van de regering erop is gericht de activiteiten van de IDB terug te brengen tot hetgeen in overeenstemming geacht moet worden met de wezenlijke functies van die dienst. Dat kan een zekere afslanking tot gevolg hebben. De minister-president zegde de commissie toe, haar op de hoogte te zullen houden van verdere ontwikkelingen terzake.

6. De staatsgreep in Suriname

In een afzonderlijk kamerstuk (18 031, nr. 1) is verslag gedaan van het overleg met de regering over eventuele betrokkenheid van de Nederlandse militaire missie in Suriname bij de staatsgreep van 25 februari 1980 in dat land.

De commissie heeft eveneens overleg gepleegd met de regering, in het bijzonder met de Minister van Binnenlandse Zaken, over activiteiten van de BVD jegens Surinaamse groeperingen in Nederland na en in verband met deze staatsgreep.

De minister deelde de commissie mee, dat de BVD inderdaad enige activiteit ontplooit zowel in kringen van pro- als van anti-Bouterse gezinde Surinamers, in beide gevallen ter ontdekking en voorkoming van gewelddadige acties en van activiteiten die als anti-democratisch moeten worden beschouwd of als strijdig met gewichtige belangen van de staat.

De commissie heeft de minister verzocht terzake grote waakzaamheid te blijven betrachten.

7. Uitwijzing van diplomaten

Overeenkomstig de terzake bestaande afspraken heeft de regering de vaste commissie in een drietal gevallen ingelicht omtrent de redenen die haar ertoe hadden gebracht een vertegenwoordiger van een Oosteupees land *persona non grata* te verklaren.

In alle drie deze gevallen betrof het vertegenwoordigers van de Sowjetunie wier diplomatieke status als dekmantel bleek te dienen voor inlichtingenactiviteiten.

8. Behandeling van individuele klachten

De commissie stelt vast, dat zij in de verslagperiode slechts een klein aantal klachten van individuele burgers ter behandeling voorgelegd heeft gekregen – een zestal – en dat geen dezer klachten haar aanleiding heeft gegeven tot kritiek van betekenis op een der inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Daarbij kan een rol hebben gespeeld, dat sinds 1 januari 1982 klachten omtrent het optreden van een inlichtingen- of veiligheidsdienst ook bij de Nationale Ombudsman kunnen worden gedeponeerd. Ook kan dit geringe aantal wijzen op een correcte taakopvatting van de betrokken diensten en de aldaar werkzame ambtenaren.

9. Klacht omtrent niet-aanstelling in een vertrouwensfunctie bij de PTT

In januari 1984 ontving de commissie een klacht van de heer W. A. C. Schul te 's-Gravenhage over het uitblijven van zijn aanstelling als archivaris bij de afdeling Archief en Registratuur van de PTT te 's-Gravenhage. Op 26 september 1983 had de heer Schul van de Centrale Directie van de PTT bericht ontvangen dat hij – onder voorbehoud van een gunstig resultaat van medische keuring, antecedentenonderzoek en veiligheidsonderzoek – in deze vertrouwensfunctie zou worden aangesteld. Sindsdien had hij omtrent zijn aanstelling niets meer vernomen.

De vaste commissie heeft zich op 8 februari 1984 met een verzoek om inlichtingen tot de minister van Verkeer en Waterstaat gericht, waarna zij op 23 maart 1984 van de staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat de mededeling ontving dat uit het veiligheidsonderzoek betreffende de heer Schul gegevens naarvoren waren gekomen die noopten tot nadere overweging van de vraag of hij al dan niet in een vertrouwensfunctie kon worden aangesteld.

In april 1984 ontving de heer Schul van de directeur-generaal van de PTT bericht, dat deze op grond van het ingestelde veiligheidsonderzoek bezwaar maakt tegen zijn aanstelling in een vertrouwensfunctie, onder mededeling dat betrokkene binnen acht dagen een bezwaarschrift kon indienen conform de Beschikking Antecedentenonderzoeken, waaromtrent dan een advies van de Adviescommissie inzake de Veiligheidsonderzoeken zou worden ingewonnen.

De heer Schul diende een bezwaarschrift in, waarin hij zich beriep op artikel 3 van de Herzijene Grondwet: «alle Nederlanders zijn op gelijke voet in openbare dienst benoembaar». Dit artikel laat, zo stelde de heer Schul, slechts ruimte om functionele eisen inzake bekwaamheid en geschiktheid te stellen, die beperkt dienen te blijven tot de vraag of betrokkene voldoende gekwalificeerd is voor de functie. Het Grondwetsartikel zou naar het oordeel van de heer Schul een onderzoek naar politieke antecedenten in de weg staan.

De Adviescommissie inzake de veiligheidsonderzoeken verwierp dit beroep. Zij oordeelde dat artikel 3 van de Grondwet er niet aan in de weg staat ten aanzien van vertrouwensfuncties de eis te stellen dat betrokkene ook vanuit veiligheidsoogpunt geschikt kan worden geacht voor de betreffende functie.

De Adviescommissie kwam op grond van de stukken en de toelichting daarop en na het horen van de heer Schul en zijn raadsman tot de slotsom, dat de politieke antecedenten van de heer Schul een bezwaar vormen tegen de indiensttreding van de heer Schul in de door hem geambieerde vertrouwensfunctie.

Nadien hebben de leden der Kamer Stoffelen en Poppe over deze aangelegenheid schriftelijk vragen gesteld aan de staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat, die op 10 september 1984 werden beantwoord (zie Aangangsel 1984–1985, nr. 4).

De commissie verzocht de staatssecretaris haar een afschrift te doen toekomen van zijn brief aan de heer Schul, waarvan in het antwoord op de vierde vraag van de leden Stoffelen en Poppe melding werd gemaakt. Nadat de commissie heeft kennisgenomen van deze brief vond zij geen aanleiding verdere stappen te ondernemen.

10. Contacten van de BVD met een infiltrant onder activisten bij de vliegbasis Woensdrecht

Zoals eerder vermeld voerde de commissie op 3 mei 1984 overleg met de minister van Binnenlandse Zaken over contacten van de BVD met een infiltrant onder activisten rondom de vliegbasis Woensdrecht. Aanleiding tot dit overleg vormde een aantal perspublicaties over een zekere John Wood, zich ook wel noemende John Paul Gardiner, die in opdracht van een Amerikaanse Inlichtingendienst zou zijn geïnfiltrerd in het vredeskamp te Woensdrecht. Bij brief van 3 mei 1984 deelde de commissie de Kamer mee dat de bewindsman haar diezelfde dag de verlangde inlichtingen over deze zaak had gegeven. Vervolgens vond op 16 mei 1984 over hetzelfde onderwerp een interpellatie, gevraagd door het lid Lankhorst, gericht aan de Minister van Binnenlandse Zaken plaats.

De commissie vond na deze interpellatie geen aanleiding verdere stappen te ondernemen. Daarin kwam echter verandering toen haar bleek dat door een deelnemer aan het Vredes Aktie Kamp een procedure tegen

de Staat der Nederlanden was aangespannen en de heer Wood, alias Gardiner in een voorlopig getuigenverhoor een verklaring onder ede had afgelegd. Mede gezien het voornemen van de minister van Justitie een uitzettingsprocedure tegen Wood/Gardiner te effectueren besloot de commissie met de minister van Binnenlandse Zaken overleg te voeren over een aantal verklaringen van Wood/Gardiner in het getuigenverhoor afgelegd.

De minister van Binnenlandse Zaken deelde tijdens dit op 13 november 1984 gehouden overleg mee geen redenen te zien zijn tijdens de op 16 mei 1984 in de Kamer afgelegde verklaring, in het licht van het getuigenverhoor, te wijzigen. Hij herhaalde zijn eerder gedane mededeling, dat de BVD geïnteresseerd was in Wood/Gardiner voorzover deze inlichtingen zou kunnen verschaffen over plannen van deelnemers aan het Vredes Aktie Kamp tot het ondernemen van gewelddadige activiteiten. Aan Wood/Gardiner zijn door de BVD geen opdrachten tot het organiseren van dergelijke activiteiten gegeven, zo voegde de bewindsman toe. De taak van de BVD is nu juist mede te doen voorkomen dat dergelijke activiteiten plaatsvinden.

Nadat de Minister op overige vragen der commissie nadere inlichtingen had verschaft stelde de commissie vast dat de B.V.D., in gevallen waarin informanten zich uit eigen beweging melden, extra waakzaam dient te zijn. Dit geldt temeer aangezien de antecedenten van de betrokkene hadden moeten leiden tot het afzien van door hem verschaft inlichtingen.

De voorzitter van de commissie,
J. M. den Uyl

De griffier van de commissie,
B. Nieuwenhuizen